

*Андрій ПОТІХА,
наук. співроб.*

Удосконалення методів обробки інформації та використання ЗМІ з метою більш ефективного задоволення інформаційних потреб дистантних користувачів.

Стаття присвячена розгляду вдосконалення форм і методів діяльності ЗМІ, у тому числі партійних, у забезпеченні прав громадян на інформацію та формуванні громадської думки.

У постіндустріальному суспільстві влада інформації стає вирішальною в керуванні суспільством, оскільки переважна більшість громадян сприймає навколишній світ через і за допомогою ЗМІ. Таким чином, ЗМІ сьогодні перетворилися на один з найважливіших суспільних інститутів.

Хоча демократія неможлива без ЗМІ, їх свобода не повинна означати відірваності від суспільства і громади, інтереси і думки яких вони повинні висловлювати. В іншому випадку вони (ЗМІ) перетворюються на засіб політичного впливу їх власників і керівників, а всі інші громадяни позбавляються реальних можливостей публічного самовираження свободи слова.

Засоби масової інформації тлумачаться словниками як розгалужена мережа установ, які займаються збиранням, обробкою та поширенням інформації. У цю мережу входять теле-, радіопрограми, газети, журнали, інформаційні агентства, кінодокументалістика. Сьогодні в політичних процесах багатьох країн світу починає активно використовуватися також і Інтернет, особливість якого полягає в тому, що він дає змогу встановити зворотний зв'язок політиків зі своїми виборцями. Саме політика, як сфера суспільної

діяльності, найбільше потребує засобів масової інформації для встановлення і підтримки постійних зв'язків між її суб'єктами, оскільки вона неможлива без опосередкованих форм спілкування і спеціальних засобів зв'язку між різними носіями влади, а також між державою та громадянами. Тому ЗМІ дедалі більше виступають не лише необхідною ланкою передачі інформації у системі механізмів політики, але й нерідко її творцем.

Водночас для більшості громадян ЗМІ є найважливішим джерелом інформації про діяльність органів державної влади, події та процеси, що відбуваються в державі та у світі. Виходячи з цього, будь-яка інформація, незалежно від того, якої сфери вона стосується, спрямована не тільки на інформування аудиторії, але й на формування ціннісних орієнтацій особи і суспільства. Отже, ЗМІ виступають одночасно і продуктом громадської думки, і силою, що її формує. Саме в цьому полягає специфіка діяльності мас-медіа [1].

Серед засобів масової інформації вагоме місце відводиться партійним виданням. Вони є посередником між журналістом, дописувачем і аудиторією. У процесі функціонування засоби масової інформації здійснюють двобічний зв'язок між комунікатором (тим, хто надає інформацію) і реципієнтом (тим, хто її сприймає), іншими словами, відбувається своєрідне спілкування, але не особистісне, як у повсякденній практиці, а з допомогою масових форм зв'язку. Між комунікатором і реципієнтом існує технічний канал зв'язку.

Журналістика, як засіб масової інформації, разом з тим є виразником інтересів суспільства, його різних соціальних груп, категорій, окремих особистостей. Зрозуміло, що діяльність засобів масової інформації, зокрема партійних видань, має важливі суспільно-політичні наслідки, оскільки характер масової інформації, адресованої аудиторії, визначає значною мірою її ставлення до дійсності і напрям соціальних акцій.

Засоби масової інформації здійснюють серйозний вплив на суспільство, його стан і розвиток. Вони можуть сприяти прогресу або гальмувати його.

Звичайно, будь-яка свобода має свої береги. Своєрідним берегом свободи слова виступають об'єктивність, істинність, достовірність, доказовість інформації, які ґрунтуються на чесності, порядності, відповідальності перед законом. І ще гласність, свобода слова гарантує право на спростування брехливої інформації. Кожна демократична країна має певну систему законів, конституційних положень, які регулюють відносини між засобами масової інформації і суспільством, між журналістом і державою, між видавцем і аудиторією.

Партійні видання часто називають колективними пропагандистами та агітаторами. Інформація в тлумаченні партвидань набуває нерідко відчутно тенденційного забарвлення. Тому користувач такої продукції має ставитися до неї обережно. Але без партійних видань неможливе цілісне уявлення про ідеологію, програмні застави та стратегію і тактику партій.

Вплив ЗМІ на масову свідомість учені визначають як «влада медіа» – «соціальні відносини між групами та інститутами, включаючи контроль більш могутньої групи або інституту над діями та розумом членів менш могутньої групи». У такому дискурсно орієнтованому визначенні спеціальний акцент робиться на можливостях медіа переконувати: «Тільки деяка частина слухацької і глядацької аудиторії зберігає мінімум автономії та незалежності в користуванні інформацією, яку вона одержує через ЗМІ» [2].

Поняття «позитивне – негативне», «брудне – чисте», «руйнівне – конструктивне» об'єктивно присутні в складі будь-якого політичного тексту, але коли протистояння понять стає більш інтенсивним та жорстким, а в суспільстві бракує інформаційних технологій, відбувається закономірне зміщення від методів переконання в бік впливу на емоції електорату. «Використання емо-

ційно забарвлених слів у пресі сприяє виникненню емоцій у читачів»[3].

Саме це при спеціальній подальшій розробці сприяє науковій організації агітаційно-пропагандистської роботи в плані впливу на аудиторію, коли активізація емоційного прошарку лексики тексту пробуджує в масах певні емоції. Таке явище в наукових колах називають «навіюванням або мовною сугестією» [4].

Партійна публіцистика в гострі, відповідальні моменти життя країни супроводжується неодмінною семантичною актуалізацією оцінності, а якість політичної оцінки залежить від позиції газети, точніше її партії-засновниці. Різні ідеологічні настанови газет диктують використання одних і тих самих слів у кардинально різних значеннях – то з позитивною, то з негативною оцінкою. Але пояснити це можна тільки тим, що там, де є інтерес, не може бути байдужості.

«Головна мета політдискурсу – вплив на суспільну думку і переконання, що влада повинна чи не повинна належати певному інституту. Аргументаційні стратегії дискурсу українських політиків відображають прагнення їхніх партій впливати на моральні та універсальні принципи. Критику своїх політичних супротивників вони обґрунтовують фактами порушення ними цих моральних цінностей», – наголошує К. Серажим [5].

У демократичній, правовій державі кожен громадянин має гарантоване законом право знати про все, що в ній відбувається. Як слушно підкреслюється в численних дослідженнях, як це впливає із повсякденної практики, без свободи слова немає демократії, без демократії немає свободи слова. У свою чергу, свобода слова і демократія неможливі в наш час без вільної, незалежної преси.

Засоби масової інформації в демократичному суспільстві виконують функцію діалектично протилежного стосовно «влади» полюса, а не тільки інструменту пропаганди. Це, як засвідчує досвід, далеко не просте завдання. Досить згадати гострі ремствування на

пресу з боку представників влади та й просто громадян. Причому влада міняється – на зміну призначеним зверху приходять обрані демократичним шляхом, а суть звинувачень залишається майже незмінною.

Політичні партії України разом з державними інститутами виступають головними складовими елементами політичної системи суспільства. Головна мета діяльності політичних партій сформульована в Конституції України: «Сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян» .

Особливе місце в цьому процесі відводиться партійним ЗМІ. «Уся історія вивчення масової комунікації ілюструє постановку дослідницького питання про ЗМІ як інструмент впливу на маси, бо то природна функція ЗМІ: забезпечити суб'єктно-об'єктні стосунки між мовцем та масовою аудиторією з метою впливу на об'єкт у контексті масової поведінки», – наголошує на природності сугестивної функції ЗМІ професор В. Різун [6].

Проте суть демократії не тільки в тому, що представники влади обираються демократичним шляхом, а й у тому, що вони підзвітні виборцям. Публічне обговорення дій, учинків, політики тих, у чиїх руках влада, – запорука того, що власть імуші не будуть цією владою зловживати. Жоден з диктаторів не допускає навіть думки, що його вчинки можуть бути піддані публічній критиці. Відчуття безкарності за свої вчинки – одне з найбільш згубних для суспільного організму. Воно призводить до застою, загнивання. Істотною ознакою тоталітаризму є відсутність опозиції, у тому числі вільної преси, яка за своєю природою, за призначенням протистоїть волюнтаризму, зухвальству влади.

Демократичне суспільство наділяє працівників засобів масової інформації великими правами, але останні несуть і велику відповідальність перед суспільством. Недопустиме зловживання свободою слова.

Інформаційна ефективність діяльності ЗМІ може бути вивчена й оцінена тільки в зіставленні з метою, яку ставить суспільство

перед цими засобами. Виконання цього завдання нерозривно пов'язане з більш точним обліком потреб людей, їх зростаючих соціальних, духовних і політичних запитів. Увага соціологів до цього аспекту ефективності останнім часом помітно зростає. Задоволення інформаційних потреб аудиторії необхідно включати до завдань комунікатора як метазасіб для досягнення інших, управлінських завдань масового впливу.

Дослідження інформаційних потреб виходить з їх типології: загально-психологічні, комунікативні, наукові, інформативні. Виявлення ступеня їх задоволення – першочергове завдання. Інформаційні потреби варто розглядати як потреби в повідомленнях визначеного змісту й форми, що потрібні людям для орієнтації в навколишній дійсності, уточнення сформованої в них картини світу, для вибору лінії поведінки і вирішення проблемних ситуацій, для досягнення внутрішньої рівноваги й гармонійності із соціальним середовищем. Без задоволення цих потреб неможлива цілеспрямована розумна діяльність людини. Тому ступінь розвитку інформаційних потреб і їх задоволення тісно пов'язані з соціальною активністю людини. Як показують дані соціологічних досліджень, найбільш інтенсивно розвинуті й усвідомлені інформаційні потреби в групах аудиторії з вищим ступенем соціальної активності: членів виборних органів, громадських організацій, позаштатних авторів ЗМІ тощо. Це ще раз підтверджує важливість включення до критеріїв ефективності ЗМІ їх ролі в задоволенні інформаційних потреб населення.

Як і будь-які інші потреби, інформаційні спонукають до активної діяльності. Якщо вони не задовольняються повідомленнями, що передають ЗМІ, то аудиторія або шукає потрібну інформацію з інших каналів, або зменшує потреби в такій інформації, а отже, і свою активність у цій сфері. Тому важливо знати, яким чином задоволення (чи незадоволення) визначених інформаційних потреб може вплинути на характер і ефективність повсякденної діяльності людей, на їхню активність у різних сферах громадського життя.

Адже вплив інформаційної діяльності ЗМІ за допомогою радіо, преси і телебачення на суспільну свідомість вимірюється не кількістю (чи навіть якістю) «дбайливо обрамлених» картинок, а здатністю цих засобів спонукати особистість, соціальну групу включитися в діяльність суспільства на різних рівнях – від безпосереднього, найближчого оточення, до суспільних рухів світового масштабу.

Найважливіший стратегічний ресурс сучасного світового розвитку – інформація. Як свідчить багатий досвід, виграє той, хто має найширший, найповніший, необмежений доступ до джерел інформації. Управління без інформації – безглуздя, бо всім і завжди потрібна найповніша, своєчасна та цілеспрямована інформація для прийняття термінових рішень з конкретної, а не будь-якої проблеми. Коли ж ці та інші вимоги не виконуються, рішення приймаються не найефективніші, з більшим ступенем ризику, що часто призводить до великих збитків.

Сучасний рівень складності завдань, що вирішуються за допомогою інформаційних систем, постійно зростає. Саме тому цілком логічно чекати подальшої оптимізації вже існуючих інформаційних систем соціально-політичного характеру, спрямованих на функціональне забезпечення вирішення різнобічних питань: від автоматизованого збирання й інтерпретації інформації до управління, проектування, моделювання й прогнозування різноманітних суспільних процесів.

Вивчення інформаційних потреб органів законодавчої та виконавчої влади свідчить, що в процесі прийняття рішень разом з використанням фактографічних матеріалів важливим стає залучення інформації про відображення взаємовідношень між різними фактами, подіями, особами тощо в засобах масової інформації.

Саме преса дає найповніший масив інформації про події в країні. За оперативністю подачі матеріалів та масштабністю впливу на населення газетним виданням немає рівних серед документальних засобів комунікації. Щоправда, останнім часом

кількість партійних друкованих видань скорочується. Використовуючи сучасні технології, партійні вожді намагаються за допомогою Інтернету впливати на суспільно-політичні процеси.

Бурхливий розвиток всесвітньої мережі Інтернет, свідками якого ми всі є, не міг оминати й Україну. Стрімкий розвиток цієї мережі в Українській державі та неухильне зростання кількості її користувачів дає можливість констатувати, що Інтернет поступово стає дедалі важливішим чинником гуманітарної безпеки українського суспільства.

Інтернет виводить на новий рівень можливості дистанційних форм користування інформацією. Ці форми набувають дедалі більшого поширення і в Україні. Вважається, що одержання інформації через Інтернет з поступовою трансформацією суспільства в інформаційне буде становити серйозну альтернативу традиційним методам користування інформацією.

Окремо слід відзначити фактор появи такого явища, як інтернет-ЗМІ. Активне використання традиційними ЗМІ інтернет-технологій для поширення своїх інформаційних матеріалів, а також бурхливий розвиток самостійних інтернет-видань уможливають безпрецедентний плюралізм думок та свободу слова. Для України з її неусталеними традиціями у сфері реального забезпечення свободи слова та наявним тиском з боку держави на традиційні засоби масової інформації Інтернет є серйозною альтернативою офіційним джерелам інформації. Саме це спонукало партійних лідерів поширювати інформацію про діяльність партій через Інтернет. Завдання електронних засобів масової комунікації, як і друкованих видань, – вплив на масову свідомість [2].

Узагальнюючи вищесказане, можна констатувати, що позитивні інформаційні впливи Інтернету на гуманітарну безпеку українського суспільства полягають, по-перше, у широких можливостях доступу до найрізноманітнішої інформації в різних формах представлення і, по-друге, у відносно рівних можливостях щодо поширення своєї інформації якнайширшій аудиторії.

Список використаної літератури

1. *Гриценко, О. М.* Шлях до демократії – через політичну культуру (проблеми формування її в процесах трансформації українського суспільства) [Текст] / О. М. Гриценко: // Трибуна. – 2003. – № 3–4. – С. 38.
2. *Зернецька, О.* Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини [Текст]: моногр. / О. Зернецька. – К., 1999.
3. *Гридин, В.* Психолінгвистические функции эмоционально-экспрессивной лексики [Текст] / В. Гридин. – М., 1976.
4. *Романов, А., Черепанова, И.* Суггестивный дискурс в библиотерапии [Текст] / А. Романов, И. Черепанова. – М., 1999.
5. *Серажим, К.* Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність [Текст] : моногр. / К. Серажим. – К., 2002.
6. *Різун, В.* Маси [Текст] / В. Різун. – К., 2003.